

XXXI OLIMPIADA FIZYCZNA (1981/1982). Stopień II, zadanie teoretyczne – T2.

Źródło: Komitet Główny Olimpiady Fizycznej;
Andrzej Kotlicki, Andrzej Nadolny, Krystyna Pniewska:
Olimpiady Fizyczne XXIX – XXXI, WSiP, Warszawa 1986
Fizyka w Szkole nr 4, 1982;

Nazwa zadania: Indukcyjność zastępcza dwóch cewek

Działy: Elektryczność, magnetyzm

Słowa kluczowe: Indukcyjność, współczynnik indukcji wzajemnej, samoindukcja, cewka, siła elektromotoryczna, natężenie prądu, reguła Lenza,

Zadanie teoretyczne – T2, zawody teoretyczne II stopnia, XXXI OF.

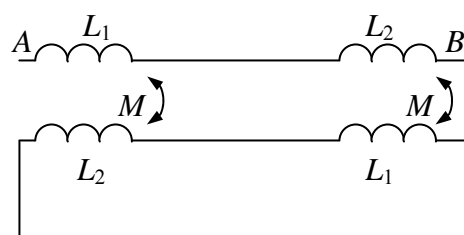
Dwie cewki z prądem mogą oddziaływać wzajemnie w ten sposób, że zmiany prądu w jednej cewce wywołują powstanie siły elektromotorycznej w drugiej cewce i na odwrót. Miarą tego oddziaływania jest współczynnik indukcji wzajemnej $M > 0$. Dodatkowa siła elektromotoryczna indukowana w pierwszej cewce wynosi:

$$\pm M \frac{dI_2(t)}{dt},$$

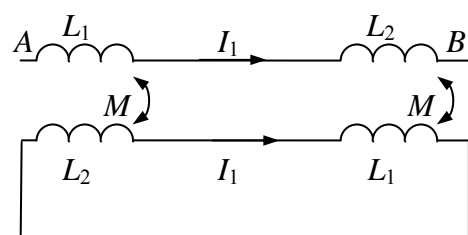
a w drugiej:

$$\pm M \frac{dI_1(t)}{dt},$$

gdzie: $I_1(t)$ oraz $I_2(t)$ oznaczają natężenia prądów odpowiednio w pierwszej i w drugiej cewce. Znaki indukowanych sił elektromotorycznych spełniają regułę Lenza. Korzystając z powyższych informacji, wyznacz indukcyjność zastępczą L_{AB} układu przedstawionego na rysunku 1.

Rys. 1

Rys. 2

Kierunki uzwojeń i położenia cewek jak na rysunku.

Czy wynik ulegnie zmianie i jak, jeśli w jednej z cewek zmienimy zaznaczony kierunek uzwojeń na przeciwny? L_1 i L_2 oznaczają indukcyjność cewek, M – współczynnik indukcji wzajemnej w jednej i drugiej parze cewek; między tymi parami cewek bezpośrednie oddziaływanie nie występuje.

Rozwiązanie

Oznaczmy kierunek prądu jak na rysunku 2. Suma sił elektromotorycznych w obwodzie zamkniętym (dolne oczko) jest równa zeru:

$$-(L_1 + L_2) \frac{dI_2}{dt} \pm 2M \frac{dI_1}{dt} = 0. \quad (1)$$

Siła elektromotoryczna indukowana między punktami A i B wynosi

$$E_{AB} = -(L_1 + L_2) \frac{dI_1}{dt} \pm 2M \frac{dI_2}{dt}. \quad (2)$$

Z prawa Lenza wynika, że we wzorach (1) i (2) należy wziąć ten sam znak – górny albo dolny, w zależności od kierunku uzwojeń. Z zależności (1) i (2) otrzymujemy

$$E_{AB} = -(L_1 + L_2) \frac{dI_1}{dt} \pm 2M \left(\pm \frac{2M}{L_1 + L_2} \right) \frac{dI_1}{dt} = - \left(L_1 + L_2 - \frac{4M^2}{L_1 + L_2} \right) \frac{dI_1}{dt}.$$

Ponieważ zaś

$$E_{AB} = -L_{AB} \frac{dI_1}{dt},$$

więc

$$L_{AB} = L_1 + L_2 - \frac{4M^2}{L_1 + L_2}.$$

W przypadku zmiany kierunku uzwojeń w jednej z cewek na przeciwny, siły elektromotoryczne indukcji wzajemnej generowane w obu parach cewek będą miały przeciwne znaki, a zatem będą się znosiły. Dotyczy to zarówno obwodu AB jak i dolnego oczka. W oczku tym nie popłynie, więc prąd. Wzór (2) przyjmuje w tym przypadku postać

$$E_{AB} = -(L_1 + L_2) \frac{dI_1}{dt}.$$

Stąd

$$L_{AB} = L_1 + L_2.$$

W podanym rozwiązaniu nie stosowano żadnych założeń, co do zależności czasowej prądów. Jest ono, więc ogólnie słuszne - zarówno dla prądów opisywanych sinusoidalną, bądź inną okresową funkcją czasu, jak też dla przebiegów nieperiodycznych.

Uwagi

Zadanie to wypadło stosunkowo dobrze. Być może przyczynił się do tego fakt, że podobny, lecz prostszy problem jest przedstawiony w książce W. Gorzowskiego *25 lat Olimpiad Fizycznych*, WSiP, Warszawa 1979. Mimo to wielu uczestników miało trudności z właściwym doбором znaków, często kierowano się intuicją. Ciekawą jest rzeczą, że więcej błędów zdarzało się w analizie przypadku ze zmienionym kierunkiem uzwojeń – nie zauważano, że prąd w dolnym oczku wówczas nie płynie. Najpoważniejszym jednak błędem, jaki się zdarzał, było przyjmowanie różnej wartości natężenia prądu płynącego w cewkach połączonych szeregowo. Niektórzy zawodnicy, prawdopodobnie uczniowie techników, rozpatrywali zachowanie się układu dla prądu przemiennego. Przy poprawnym rozwiązaniu problemu uzyskane wyniki były oczywiście identyczne z otrzymanymi powyżej.